СЕКЦІЯ 1.
ІСТОРИЧНІ, ТЕОРЕТИЧНІ, ТЕХНІЧНІ АСПЕКТИ ІНТЕРНЕТ-ЖУРНАЛІСТИКИ

Максим Дудченко, *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету міжнародних відносин і журналістики Харківського національного економічний університету імені С. Кузнеця.*
***Науковий керівник** – кандидат педагогічних наук, доцент*
Катерина Яресько

ВИТОКИ ІНФОРМАЦІЇ У СУЧАСНОМУ ЖУРНАЛІСТСЬКОМУ РОЗСЛІДУВАННІ: АНАЛІЗ МЕТОДІВ ЗБОРУ, ПЕРЕВІРКА ТА ВИКОРИСТАННЯ

Стаття висвітлює виклики та можливості, які виникають для журналістів у зв'язку з використанням зламаних даних у розслідуваннях. Обговорюючи етичні та юридичні питання, у статті підкреслюється важливість збалансованого підходу до використання цих інформаційних ресурсів. Наводяться приклади реальних розслідувань, де зламана інформація виявилася цінною, а також наголошується на значенні фактчекінгу та безпеки при роботі з хакерськими витоками.

***Ключові слова:** журналістські розслідування, витоки, робота з джерелами, хакери, фактчекінг, кібервійна.*

Сучасний світ переповнений різноманітною інформацією, яка стає основою для багатьох журналістських розслідувань. Збільшення обсягу та доступності цієї інформації відкриває нові можливості для журналістів, одночасно ставлячи перед ними складні завдання з її перевірки, аналізу та використання.

Ця стаття присвячена вивченню витоків інформації у сучасному журналістському розслідуванні та аналізу методів її збору, перевірки та

використання. Метою є висвітлення важливості правильного підходу до отримання та обробки інформації в процесі розслідування, а також виявлення ключових аспектів, які впливають на його результативність та об'єктивність.

Національний проєкт з медіаграмотності «Фільтр», організований Міністерством культури та інформаційної політики України, визначає витік інформації як неконтрольоване та небажане розповсюдження інформації у мережі [9, с. 2].

Згідно з класифікацією Стівена Гесса від 1984 року, мотиви витоку можна класифікувати наступним чином: витік «его» спрямований на надання інформації з метою задоволення почуття власної значущості; витік доброї волі відбувається з метою отримання майбутньої послуги або завоювання довіри журналіста; витік інформації про політику має намагання вплинути на певний план або політичні рішення; витік ворожнечі використовується для зведення рахунків, розголошуючи інформацію з метою поставити іншу особу в незручне становище; витік пробної кулі розголошує ідею, яка перебуває на стадії розгляду, з метою оцінки сприйняття її суспільством; витік «викривача» здійснюється зазвичай кадровим працівником, який звертається до преси як до останнього засобу для виправлення несправедливості, що йому відома через неможливість досягнення цілей через урядові канали [2, с. 77].

Зважаючи на те, що у 1984 році феномену хакерських «зливів» не існувало, з появою нових технологій та зростанням ролі хакерів у житті суспільства, особливо під час російсько-української війни, журналісти все частіше звертаються до матеріалів, які були здобуті шляхом зламу. Ця тенденція стає результатом зростаючої доступності до великих обсягів інформації через кібератаки, витоки даних та інші форми хактивізму.

«Кібервійна – явище відносно нове… Ми стоїмо на порозі першої українсько-російської кібервійни, – про це заявив офіційний спікер Українського кіберальянсу Шон Таунсенд у 2016 році, – я категоричний противник стилю WikiLeaks. Інформація, скидана у величезну купу, втрачає цінність. Виникають скандали та сварки, через які дуже легко відвернути увагу

публіки на щось інше… З інформацією можна і треба працювати, як і з будь-яким іншим матеріалом – витискаючи насухо [5]».

Робота зі зламами стає для журналістів викликом з точки зору етики та законності, проте водночас може відкривати нові можливості для розкриття правдивої інформації та розслідування складних суспільних проблем, а під час ведення бойових дій подекуди можуть мати й стратегічне значення для держави.

Колишній міжнародний редактор Бюро журналістських розслідувань Джеймс Болл зазначає, що різниця між зламом і витоком ніколи не буває чіткою. «Закони більшості країн визначають злам як доступ до даних, до яких ви не маєте права доступу, або доступ до цілей, до яких ви не повинні мати доступ» [4].

Яскравим прикладом сучасного використання зламаної інформації у журналістських розслідуваннях може послужити хакерський проєкт KibOrg. У складі команди, судячи з сайту, є журналісти, які обробляють великі масиви зламаної інформації, висвітлені у численних дописах [7]. Наприклад, у 2023 році хакерське угруповання KibOrg отримало доступ до поштового серверу «адміністрацій» окупованої Донеччини, який містив робочі документи загарбників з 2016 року. Хакери виклали у мережу понад півтора терабайти даних, які цілком можуть мати практичну користь для журналістів розслідувачів у довгостроковій перспективі [3].

Зважаючи на юридичні, а також етичні загрози, які можуть містити великі злами нелегальної інформації, Глобальна мережа журналістів розслідувачів (GIJN) радить користуватися лише перевіреними архівами, які фільтрують витоки [4]. Півтора терабайти, здобуті хакерами KibOrg, були апробовані некомерційною журналістською організацією DDoSecrets, яка спеціалізується на публікації та архівуванні витоків інформації, а також на безкоштовній передачі даних у суспільних інтересах [1].

Крім того, у мережі також можна знайти низку розслідувань на тему викрадень Росією українських дітей, які були частково засновані на хакерських документах, отриманих від хакерів KibOrg. Такі розслідування вийшли у

журналістів проєкту «Схеми» (Радіо Свобода) та агентства Reuters [8] [6]. Використання зламаних документів у таких розслідуваннях підкреслює важливість доступу до конфіденційної інформації для журналістів у боротьбі за права та безпеку найбільш вразливих членів суспільства. Особливо в умовах, коли здобути інформацію у більш легальних шлях не є можливим.

У обох випадках розслідувань, журналісти провели фактчекінг «злитої» інформації шляхом співставлення реальних подій, що були висвітлені у медіа, з отриманою інформацією. Професійний фактчекінг дозволяє перевірити достовірність та точність отриманої інформації, щоб уникнути розповсюдження недостовірних даних або маніпуляцій.

Журналісти використовували як загальноприйняті джерела інформації, так і інші відомості, які були вже висвітлені в медіа, для порівняння із зламаною інформацією. Цей підхід допомагає встановити автентичність представлених даних та визначити можливі аспекти, які вимагають додаткового дослідження чи перевірки.

Фактчекінг є важливим етапом у процесі журналістського розслідування, особливо коли джерело інформації може бути сумнівним чи має потенційні мотиви викривати або приховувати певні факти. Це сприяє підтримці високого стандарту достовірності та професіоналізму у журналістиці.

Усвідомлюючи складність аналізу великих масивів злитих даних, журналісти продовжують розробляти спеціальні програми для полегшення цього процесу. Одним із таких інструментів є програма інтерактивного аналізу даних OCCRP Aleph. Інструмент дозволяє журналістам швидко і ефективно аналізувати великі обсяги інформації, здобуті шляхом різних витоків даних. Завдяки можливостям Aleph світ побачив не одне масштабне розслідування, а журналістським матеріалам, заснованим на витоках Panama Papers, Paradise Papers тощо, присвячено не одне наукове дослідження.

Ми вважаємо, що журналісти повинні користуватися хакерськими зливами у своїх розслідуваннях, оскільки вони можуть стати цінним джерелом інформації для викриття складних соціальних проблем. Однак важливо

дотримуватися правил безпеки та етичних стандартів, щоб уникнути порушення закону. Феномен хакерських «зливів» потребує більш широкого наукового дослідження, щоб зрозуміти їх вплив на суспільство, журналістику та правову систему, а також розробити ефективні механізми захисту від можливих негативних наслідків використання таких даних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Donetsk People's Republic emails - Distributed Denial of Secrets. URL: https://ddosecrets.com/wiki/Donetsk_People's_Republic_emails (дата звернення 21.02.2024)
2. Hess S. «The government/press connection: press officers and their offices». URL: https://archive.org/details/governmentpressc00step/mode/2up (дата звернення 21.02.2024)
3. KibOrg викладає 1,5 ТБ поштового серверу окупаційних «адміністрацій» Донеччини. Частина 1 – Kiborg News. URL: https://kiborg.news/2023/05/15/kiborg-vykladaye-15-tb-poshtovogo-serveru-okupaczijnyh-administraczij-donechchyny-chastyna-1/ (дата звернення: 21.02.2024)
4. Rowan P. Working With Hackers: Where – and How – Journalists Should Use These Sources. Global Investigative Journalism Network. URL: https://gijn.org/stories/best-practices-investigating-hacked-data/ (дата звернення 21.02.2024)
5. RUH8 про український хактивізм, кібервійну та операцію SurkovLeaks (ексклюзивне інтерв'ю) - InformNapalm.org (Українська). URL: https://informnapalm.org/ua/ruh8-surkovleaks-eksklyuzyvne-intervyu/ (дата звернення: 21.02.2024)
6. Saito M., Tsvetkova M., Nikolskaya P., Zverev A. «How Russian officials and their collaborators spirit away Ukraine’s children». URL: https://www.reuters.com/investigates/special-report/ukraine-crisis-children/ (дата звернення 21.02.2024)

7. Новини від Українських Кіборгів - Kiborg News. URL: https://kiborg.news/ (дата звернення: 21.02.2024)

8. Сич М., Овсяний К. «Список 31». Як Росія викрадала українських дітей і хто з окупантів до цього причетний. Радіо Свобода. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/skhemy-ty-yak-deportovani-dity/32509007.html (дата звернення: 21.02.2024)

9. Фільтр «СЛОВНИК З МЕДІАГРАМОТНОСТІ». URL: https://filter.mkip.gov.ua/wp-content/uploads/2022/10/slovnyk.pdf (дата звернення 21.02.2024)

Ірина Іванюк, *здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Навчально-наукового інституту психології та соціальних наук Міжрегіональної Академії управління персоналом.*
Науковий керівник** – кандидат філологічних наук, професор кафедри журналістики **Ганна Холод

ПОНЯТТЯ «ІМЕРСИВНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ»

У цій статті розглянуто поняття «імерсивної журналістики (або журналістики занурення)»: висвітлено історичні відомості про її зародження як різновиду інформаційної діяльності, специфіку; вивчено наукові праці дослідників, зокрема українських. Наведено приклади пристроїв для відтворення імерсивного контенту.

Ключові слова: *імерсивна журналістика, журналістика занурення, розширена реальність (XR), віртуальна реальність (AR), доповнена реальність (AR), змішана реальність (MR), формат 360°.*

Технологічний розвиток зумовив функціонування інформаційного суспільства, що в силу свого прогресу, потребує залучення інноваційних підходів для задоволення потреб. Використання імерсивних технології в журналістській діяльності видозмінило звичну форму комунікації медіа з